

Eliana-Alina POPEȚI
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

Probleme în predarea limbii române ca limbă străină. Studiu de caz: articolul în limba română

Abstract: (*Problems that Arise when Teaching Romanian as a Foreign Language. Case Study: the Article in Romanian*) is a study that followed a didactic experience of teaching Romanian as a foreign language. The first part of the article brings into discussion a series of situations, when the specialty authors approach different problematic aspects in the discipline of teaching Romanian as a foreign language. The second part of the article is dedicated to the experience of teaching the article to students who speak mixed Romanian dialects from Serbia, and it presents some observations, examples and solutions.

Keywords: *language, grammar, practice, exercise, experience*

Rezumat: Limba română ca limbă străină deține o tradiție a predării sale și se conturează tot mai accentuat drept o parte a limbii unde specialiștii se adaptează continuu la schimbările survenite odată cu evoluția didacticii predării limbilor străine. Manualele și studiile recente arată că predarea limbii române ca limbă străină traversează un proces de dezvoltare, mai cu seamă că învățarea limbii române este în prezent accesibilă și în mediul virtual, grație unor site-uri și aplicații realizate în acest scop.

Cuvinte-cheie: *limbă, gramatică, practică, exercițiu, experiență*

Baza inițierii acestui studiu constă în experiența didactică la programul Anul pregătitor de limba română pentru cetățenii străini, o experiență care a relevat aspecte importante în privința predării limbii române ca limbă străină. Programul de studii amintit mai sus este dedicat studenților internaționali care vor urma programe de studiu în limba română¹. În conformitate cu planul de învățământ, cei care urmează acest program studiază pe parcursul unui an universitar următoarele discipline fundamentale: Introducere în studiul limbii române și Cultură și civilizație românească. Disciplinele de specialitate sunt: Curs practic de limba română – fonetică, vocabular, structuri gramaticale, Curs practic de limba română – comunicare orală și scrisă, Curs practic de limba română – receptarea textului scris și oral, Curs practic de limba română – redactare și compoziție. Acestea li se adaugă discipline opționale: Limbaj specializat – matematică și științe ale naturii, Limbaj specializat – științe ingineresti, Limbaj specializat – științe biologice și biomedicale, Limbaj specializat – științe sociale, Limbaj specializat – științe umaniste și arte, Limbaj specializat – știința sportului și educației

¹ *Standardele specifice pentru Anul pregătitor de limbă română pentru cetățenii străini*, online: http://www.aracis.ro/fileadmin/ARACIS/1_Prima_Pagina_web/Standarde_specifice_-_Anpregatitor.pdf, accesat la 01.04.2019.

fizice.¹ Potrivit cerințelor în vigoare, acest program se finalizează astfel: „Cunoștințele, competențele, deprinderile și abilitățile trebuie să fie suficiente pentru a le permite la absolvire integrarea în programele de studii universitare sau postuniversitare pentru care au optat (competențe de limbă română la nivel minim B1, în conformitate cu CECRL, competențe în ceea ce privește asimilarea unor limbaje de specialitate de bază). Studenților trebuie să li se asigure cadrul propice familiarizării cu aspectele definitorii ale culturii și civilizației românești. Competențele trebuie să fie definite pentru fiecare specializare în parte și trebuie să fie prezentate într-o secțiune distinctă a Planului de învățământ”². Din condițiile descrise mai sus, reiese caracterul amplu al programului de învățare a limbii la Programul pregătitor de limba română pentru cetățenii străini și influența pe care a avut-o *Cadrul european comun de referință pentru limbi* (CECRL).

Înainte de a prezenta aspectele problematice survenite în predarea articolului definit în limba română, este necesară o trecere în revistă a unor cerințe pe care *Cadrul european comun de referință pentru limbi* le impune. Pentru a atinge nivelul B1, este de la sine înțeles că studentul trebuie să fi depășit nivelurile A1 (introdutiv sau de descoperire), respectiv A2 (intermediar sau de supraviețuire). Având în vedere că studiul de caz al acestei lucrări este realizat pe marginea problemelor apărute în predarea articolului definit în limba română, este de reținut ceea ce apreciază CECRL cu privire la corectitudinea limbii la nivelurile implicate în procesul didactic de la Programul pregătitor de limba română pentru cetățenii străini. Astfel, studentul care a atins nivelul A1: „Controlează în mod limitat câteva structuri sintactice și forme gramaticale simple pe care le-a memorizat.” (CECRL, 33). La nivelul A2: „întrebuințează corect structuri simple, dar comite sistematic greșeli elementare” (CECRL, 33) și „poate utiliza corect structuri simple, dar mai comite în mod sistematic erori elementare ca, de exemplu, confuzia de timpuri și uitarea acordului” (CECRL, 95).

Nivelul B1 presupune o competență gramaticală cu un număr mai limitat de erori decât nivelul precedent. Studentul „întrebuințează cu exactitate suficientă un repertoriu de structuri și «scheme» frecvente, curente în situații previzibile” (CECRL, 33) și „comunică cu suficientă corectitudine în contexte familiare; de regulă, are un bun control gramatical, în pofida unor influențe clare ale limbii materne”. Se admite producerea unor erori, dar sensul general trebuie să rămână clar (CECRL, 95).

După cum se poate remarca în cerințele *Cadrului european comun de referință pentru limbi*, problemele gramaticale nu constituie, în aparență, una dintre posibilitățile care să pună în pericol corecta receptare sau transmitere a unui mesaj din partea unui student străin.

¹ *Standardele specifice pentru Anul Pregătitor de limbă română pentru cetățenii străini*, online: http://www.aracis.ro/fileadmin/ARACIS/1_Prima_Pagina_web/Standarde_specifice_-_An_prega_titor.pdf, accesat la 01.12.2019.

² *Standardele specifice pentru Anul Pregătitor de limbă română pentru cetățenii străini*, online: http://www.aracis.ro/fileadmin/ARACIS/1_Prima_Pagina_web/Standarde_specifice_-_An_prega_titor.pdf, accesat la 01.12.2019.

În ceea ce privește utilizarea articolului definit în limba română, am observat persistența unor erori în cazul studenților care se situează la nivelul B1-B2. Corectarea de către profesor a articolului – element cu o importanță minoră pentru aspectul global al discursului – atrage întrebări și nelămuriri din partea cursantului. Dacă la nivelurile de utilizator elementar atenția studentului e îndreptată spre a recepta și transmite mesaje, la niveluri mai avansate e posibil ca acesta să solicite explicații despre utilizarea articolului definit. În condițiile în care studentul a automatizat deja întrebuintărea incorectă a articolului, este mai dificil de corectat acest aspect la un nivel care presupune asimilarea unor noțiuni mult mai complexe decât articolul.

Obiectivul central al acestui studiu constă în observarea unor eventuale progrese făcute de studenți în urma parcurgerii pe o perioadă de două luni a unor exerciții care au avut în vedere deprinderea utilizării cât mai corecte a articolului definit în cazul nominativ.

Gramatica limbii române (GALR) explică statutul special al articolului și elementele care marchează diferențierea sa de ceilalți determinanți: „Articolul – definit (enclitic) și nedefinit (proclitic) – reprezintă, în limba română, *modalitatea (gramaticală)* afixală de integrare enunțiativă, statut care îl diferențiază de ceilalți determinanți (care aparțin nivelului lexical). Situarea ca afix, unitate morfematică, derivă din coocurența obligatorie cu substantivul (sau cu adjectivul) și se manifestă prin fuziunea cu substantivul / adjectivul a articolului enclitic și profunda implicare a acestuia în flexiunea nominală.” (GALR 2005, I, 53). Alte lucrări de gramatică amintesc articolul drept unul dintre cele mai problematice elemente ale limbii române: „Apreciat ca cel mai dificil capitol de gramatică românească pentru străinii care învață limba noastră (mai ales când aceștia sunt vorbitori ai unei limbi lipsite de articol, dar și când sunt deprinși cu alt număr și alte forme de articole; existența mai multor feluri de articole hotărâte este o particularitate a limbii române față de majoritatea limbilor europene), articolul pune destule probleme de cultivare a limbii și pentru vorbitorii limbii române ca limbă maternă.” (Avram 1986, 66). Această caracterizare a articolului avertizează asupra complexității articolului românesc și asupra dificultății cu care se confruntă străinii în procesul de învățare a limbii române. Dificultățile asimilării articolului românesc de către străini i-ar obliga pe cei care se ocupă de predarea limbii române să abordeze acest determinant într-un mod care să faciliteze acest proces.

Manualele de limba română pentru străini, atât cele dinaintea apariției *Cadrului european comun de referință pentru limbi*, cât și cele elaborate după adaptarea predării limbii române la acest sistem, includ articolul (în special cel definit și cel nedefinit cu cazul nominativ) în primele lecții¹. După o serie de exerciții pe marginea utilizării acestuia, se trece la studierea altor noțiuni de gramatică.

¹ A se vedea Grigore Brâncuș, Adriana Ionescu, Manuela Saramandu. 2003. *Limba română, manual pentru studenții străini*. București: Editura Universității din București; Elena Platon, Ioana Sonea și Dina Vilcu. 2012. *Manual de limba română ca limbă străină (RLS). A1-A2*. Cluj-Napoca: Editura Casa Cărții de Știință; Otilia Hedeșan (coord.), Elena Jebelean, Florentina Leucuția, Nicoleta Mușat, Dana Percec, Corina

Bibliografia destinată limbii române ca limbă străină și elaborată înainte de momentul CECRL constituie o bază de cercetări și materiale care înlesnesc predarea unor particularități ale limbii române cu un grad de dificultate ridicat. Cărțile și manualele destinate anului pregătitor de limba română pentru cetățenii străini ofereau deja, la momentul apariției CECRL, o imagine sistematizată a predării elementelor gramaticale. Cu privire la predarea articolului românesc, unii specialiști au decis că: „Trebuie arătat, de asemenea, că felul în care recomandăm predarea unora dintre faptele de gramatică este în dezacord cu explicarea lor științifică. Acesta este cazul, între altele, al formelor de genitiv-dativ singular, al substantivelor feminine articulate, pe care le-am explicat prin plural, dând astfel întâietate criteriului predării practice.” (Brâncuș 2003, 4).

Studiul de caz al acestei lucrări este realizat în urma experienței de predare a limbii române pentru grupurile de studenți vorbitori ai unor graiuri românești de pe teritoriul Republicii Serbia. Specificul acestor grupuri de studenți este că unii dintre aceștia posedă încă de la începutul anului pregătitor abilități de comunicare orală în limba română la nivel dialectal, având capacitatea de a emite și de a recepționa diferite mesaje. Aceste grupuri nu au avut niciun contact cu limba română scrisă, nu au studiat la școli cu predare în română, ci au vorbit graiul în familie, iar nivelul la care se situează fiecare vorbitor depinde de frecvența și experiența utilizării limbii dialectale.

Fiind vorbitori de graiuri românești, asimilarea noțiunilor gramaticale la nivel teoretic se dovedește mai facilă decât în cazul unor studenți cu limbi materne diferite de română. În pregătirea generațiilor anterioare, s-a remarcat faptul că studenții din Republica Serbia au capacitatea de înțelege mai bine latura de natură teoretică a articolului, de a-l utiliza corect în unele construcții restrânse și de a rezolva diferite exerciții care privesc articularea. Situațiile problematice apar în contexte de comunicare orală sau de elaborare a textelor scrise, acolo unde structurile nu sunt controlate în niciun fel de către o cerință care să vizeze numai utilizarea articolului.

În condițiile în care nu i se acordă o perioadă mai îndelungată de exersare, articolul definit în cazul nominativ va fi incorect folosit de către studenți, chiar și la un nivel de utilizator independent al limbii române. Cu toate că articolul nu se comportă ca un element care să pună în pericol mesajul global transmis de un vorbitor, atunci când utilizarea sa în mod eronat devine permanentă și însoțită de alte inerente greșeli, acesta relevă lipsa controlului gramatical și o nesiguranță a vorbitorului în ceea ce privește întrebuintarea articolului.

Am urmărit, pe parcursul anului universitar 2017-2018, modul în care este utilizat articolul de către studenții vorbitori ai graiurilor românești din Republica Serbia la testele inițiale, apoi rezultatele unei perioade mai lungi de exersare a utilizării corecte a articolului definit și situațiile problematice apărute de după încetarea practicării exercițiilor focalizate pe acest aspect.

Popa. 2010. *Bun venit în România! Manual de limbă română și de orientare culturală pentru străini*. Timișoara: Mirton.

Într-o primă etapă, am dat un test inițial bazat pe imagini care să scoată la iveală gradul de înțelegere și abilitățile de comunicare ale studenților, problemele legate de corectitudinea gramaticală a enunțurilor. Suportul vizual s-a referit la obiecte de uz cotidian sau la activități zilnice, iar prima cerință a fost ca studenții să scrie cuvintele care denumesc obiectele din imagini sau activitățile sugerate de acestea. Cea de-a doua cerință se referea la redactarea unui mesaj de 5-10 rânduri despre felul cum își petrec timpul liber sau despre componența familiei.

În ceea ce privește situația articolului definit masculin / neutru singular, acesta fie nu s-a folosit, fie a apărut sporadic, lăsând să se înțeleagă că persoana care îl folosește cunoaște ceva despre acesta, însă nu deține baza teoretică pentru a-l utiliza corect:

„Băiat să scoala.”, „Lupu”
 „Dimineața baiat se scuale.” „Baiat manance.” „Baiat bea.”
 „El vorbește cu telefonu.” sau „Vorbesc cu telefon.”
 „Sa sculat baiat.” „Omul mănă.” „Baiat bea vin.” „Omul merge pe scări.”
 „Omul vorbește.”
 „Bate vntu.”
 „Eu acum locuiesc in camin 17 in Timișoara.”
 „Am și fratele, se numește S.”

Forma de plural a articolului definit masculin lipsește în exemplele date de studenți, dar este necesară precizarea că imaginile nu au sugerat substantive la numărul plural. Al doilea exercițiu a fost rezolvat de numai șase studenți care au elaborat câteva rânduri despre subiectele propuse:

„Vorbesc cu părinți mei.” „Mă duc la ceffe cu prieteni mei.”

În ceea ce privește articolul definit feminin în cazul nominativ, cea dintâi problemă întâmpinată în utilizarea acestuia are la bază o particularitate fonetică specifică limbii române. Cu toate că la nivel oral nu se sesizează întotdeauna, vorbitorii de graiuri românești din Sebia nu diferențiază vocalele *a* și *ă*:

„Îmi place să ascult muzica.” „Sora mea este mai bătrâna decât mine.”

„Dimineata baiat se scuale.”

„În timpul libere u joc fotbal și citesc carte.” „Am un frate care studaze la Facultate de Chimie.”

„Am o sore mey cínere ja sa numasce Tamara. Muma noastra sa numesce L. și tata N. Baba cu deda sa numesc D. ku D.

„Eu am o familia minunata. Mamă mea se numește S. și tatel meu M.”

Exemplele de mai sus arată mai multe aspecte ale graiurilor românești existente pe teritoriul Serbiei, dintre care pot fi subliniate nesiguranța aplicării în limba română a regulilor de ortografie, confuzia la nivelul sistemului vocalic românesc și utilizarea alfabetului latin.

Articolul definit plural are o prezență redusă, arătând gradul de dificultate în întrebuițarea acestuia:

„Îmi place foarte multe de animale.”

„In timpul libere eu mă joc cu animalele.”

Pe parcursul primului semestru al anului universitar 2017-2018, am acordat o atenție sporită întrebuirii corecte a articolelor definite în cazul nominativ, respectiv a distincției dintre vocalele *a* și *ă*, prin intermediul unei serii de exerciții pe care le voi prezenta în ultima parte a studiului. După câteva săptămâni de exersare, am remarcat o întrebuire aproape fără erori a articolelor definite în nominativ:

„Eu S. G., sunt din Serbia. Sunt harnică și rapidă. Știu să pregătesc mâncare tradițională românească. Aș vrea să vin la restaurantul dumneavoastră și să am șansa de a lucra în restaurantul dumneavoastră.”

„Eu nu sunt potrivită pentru acest lucru pentru că n-am terminat Facultatea de Construcții și n-am nicio experiență de lucru pe șantier.”

„Consider că sunt potrivită pentru acest post. Pentru că sunt foarte serioasă persoană și am terminat Facultatea de Construcții. Sunt candidatul care are și experiență de lucru pe șantier.”¹

În pofida acestor mici progrese în utilizarea corectă a articolului definit în limba română, în momentul în care am întrerupt exercițiile de repetare și consolidare, studenții au revenit la aplicarea haotică a articolului definit. Articulația cu articolul definit singular era influențată de graiurile vorbite în familie, chiar și după rezolvarea mai multor exerciții în care studenții articulează substantive.

În cazul exercițiilor de elaborare a mesajelor scrise sau de susținere a unui mesaj oral mai complex, lucrurile se prezintă diferit, erorile în articulare fiind specifice. Pentru a formula observații pertinente, am selectat exemple din lucrările studenților aflați la finalul semestrului I, respectiv la nivelul A2:

„Prieten meu...” „Vecinul al meu este o persoană foarte harnică.” „În timp liber”, „Mecanic trebuie să fie politicos...” „De gândul meu, cea mai frumoasă meserie este să fii doctor.” „Serbia are muntele și fluviul Dunăre.” „Când ești studentul, ai și mulți obligații...” „Îmi place judecător; el trebuie, la fel ca și polițistul, să aducă dreptatea.” „Pompieri sunt oameni onești...” „Serbia nu e țară mare, dar e plină cu oameni buni”, „Nu putem toți să fim doctorii” „Doctorii sunt oameni care ajută alți oameni.” „Toți turiștii trebuie...” „...Pentru că polițiștii întotdeauna cunt curajoși...”

Predarea teoretică a situațiilor în care se utilizează articolul definit nu asigură și întrebuirea sa corectă. Inabilitatea de a face distincția dintre *-a* și *-ă* în comunicarea orală și în receptarea textelor orale determină o întrebuire eronată a articolului feminin definit singular.

Pentru ilustrarea problemelor care privesc utilizarea substantivelor feminine articulate cu articolul definit *-a*, am făcut o selecție din textele scrise ale studenților:

„...Profesiă aceasta...” „Capitală Serbiei...” „Pentru mine, profesia care îmi place este să fii doctorița.” „În casa mea...” „Unii spuneau că sângele nu e apa...” „Colegele ei din grupa sunt inteligente...” „Cei mai frumoasă destinația în Serbia...”

¹ Este vorba de un exercițiu din *Manual de limba română ca limbă străină (RLS). A1-A2*. 2012. Cluj-Napoca: Editura Casa Cărții de Știință, p. 164.

Dificultatea de a face diferența între forma unui substantiv feminin singular nearticulat care are vocala *-ă* în poziție finală și cea a unui substantiv articulat cu articolul definit *-a* scoate la iveală necesitatea de a acorda o mai mare atenție sunetelor și distincțiilor fonemice. Observațiile formulate de cei care s-au ocupat de-a lungul timpului de predarea limbii române ca limbă străină relevă faptul că pentru distincția vocalelor specifice *ă, î* se impune un proces îndelungat de repetare și explicarea aspectelor legate de sunete prin folosirea unor materiale didactice adecvate (Șerban, Ardelean 1978, 4).

Prin urmare, până la etapa în care să se ajungă la predarea articolului definit feminin, se va insista asupra pronunțării și scrierii corecte a sunetelor asemănătoare, în special vocalele *a, ă*.

Pentru deprinderea folosirii articolului definit în limba română, am propus exerciții care au avut acest obiectiv specific:

Citiți cu voce tare:

- a. *țară, țara, studentă, studenta, bancă, banca, fată, fata, stradă, strada, masă, masa, mașină, mașina, prietenă, prietena etc.;*
- b. *facultate, facultatea, farmacie, farmacia etc.;*
- c. *copil, copilul, bărbat, bărbatul, câine, câinele, președinte, președintele;*
- d. *copii, copiii, bărbați, bărbații, câini, câinii, președinți, președinții.*

Alegeți varianta corectă:

- a. *oraș meu / orașul meu; casă mea / casa mea; mâncare mea preferat / mâncarea mea preferată; filme mele preferate / filmele mele preferate; îmi place cafea cu zahăr / îmi place cafeaua cu zahăr;*
- b. *Prietenă mea este secretară la Facultate de Sport. / Prietena mea este secretară la Facultatea de Sport;
Noaptea nu dorm bine. / Noapte nu dorm bine;
Prietenii mei locuiesc în Vârșeț. / Prietenii mei locuiesc în Vârșeț.*

Articolul definit în limba română reprezintă o provocare în predarea acestei limbi ca limbă străină. În studiul de caz am încercat o serie de experimente și am propus o seamă de exerciții. Observația principală care s-a configurat în final a fost că articolul definit constituie o categorie gramaticală care ridică dificultăți specifice utilizatorilor străini și că acesta impune reconsiderarea strategiilor didactice în cadrul predării limbii române ca limbă străină. De asemenea, o mai mare atenție asupra situațiilor particulare generate de specificul limbii române în raport cu limbile materne ale studenților ar trebui să se regăsească în manualele care oferă suport didactic.

Referințe bibliografice

- Avram, Mioara. 1986. *Gramatica pentru toți*. București: Editura Academiei Române.
Brâncuș, Grigore, Ionescu, Adriana, Saramandu, Manuela. 2003. *Limba română, manual pentru studenții străini*. București: Editura Universității din București.

- *** *Cadrul european comun de referință pentru limbi: învățare, predare, evaluare*/Comitetul Director pentru Educație „Studierea limbilor și cetățenia europeană”. trad. din lb. fr. de Gheorghe Moldovanu. – Ch.: S.n., 2003 (F.E.-P. „Tipogr. Centrală”).
- *** *Gramatica limbii române*. 2005. vol. I. *Cuvântul*. București: Editura Academiei Române.
- Hedeșan, Otilia (coord.), Jebelean, Elena, Leucuția, Florentina, Mușat, Nicoleta, Percec, Dana, Popa, Corina. 2010. *Bun venit în România! Manual de limbă română și de orientare culturală pentru străini*. Timișoara: Mirton.
- Platon, Elena, Sonea Ioana, Vilcu, Dina. 2012. *Manual de limba română ca limbă străină (RLS). A1-A2*. Cluj-Napoca: Editura Casa Cărții de Știință.
- Șerban, Vasile, Ardelean, Liliana. 1978. *Predarea limbii române la cursul intensiv pentru străini – îndrumări metodice*. Timișoara.